

De la carité de seigneur en seigneur.

Scriptorium Brunense

*... pondre de tous mes freres en face
... que la multi
... que ay fait fait et recourne plusieurs
... assiduel
ment et auceusement. Et neantmou
par le conseil d'aulcuns de mes pl' sou
u... et ven... aulcuns fle
que u... mon petit engin
bien pou de tous les livres de me
foy catholique ou des livres parns*

*... que la multi
... que ay fait fait et recourne plusieurs
... assiduel
ment et auceusement. Et neantmou
par le conseil d'aulcuns de mes pl' sou
u... et ven... aulcuns fle
que u... mon petit engin
bien pou de tous les livres de me
foy catholique ou des livres parns*

26. - 30. 6. 2023

Workshopy - abstrakty

ÚROVEŇ 1

- 1 **Dalibor Havel/Jana Srnková:** Vývoj latinského písma v kostce I
- 2 **Petr Elbel:** Zlatá bula sicilská a její sestry
- 3 **Tomáš Krejčík/Lukáš Führer/Petr Houzar:**
Erb a pečeť v kultuře středověku
- 4 **Lukáš Führer/Jiří Dufka:** Od rukopisu k tištěné knize
- 5 **Dagmar Grossmannová:** Sláva pražského groše
- 6 **Dalibor Havel/Jana Srnková:** Vývoj latinského písma v kostce II
- 7 **Stanislav Bárta:** Vějíř genealogických pramenů

ÚROVEŇ 2A (středověk)

- 8 **David Kalhous /Jan Odstrčilík:** Přibík Pulkava a jeho kronika:
mezi naukou o pramenech a digital humanities
- 9 **Dalibor Havel:** Počátky městských knih v Brně
- 10 **Lucie Doležalová:** „Dokonáno. Nalij vína, paní Anno.“
Poznámky písařů v pozdním středověku
- 11 **Dalibor Havel:** Colligere fragmenta: jak pracovat
se středověkými zlomky
- 12 **Dana Stehlíková:** Není herbář jako herbář. Středověké texty
o léčivých rostlinách a jejich rukopisná specifika
- 13 **Petr Elbel:** Nejen o koni Žižkovi, žoldnéři Husovi a kacíři Věrduňkovi,
aneb: co vypovídají znojenské městské účty
o válečné každodennosti za husitských válek?
- 14 **Ondřej Schmidt:** Čeští a moravští klerici u papežské kurie
v pozdním středověku

ÚROVEŇ 2B (raný novověk)

- 15 **Zbyněk Sviták:** Cesta Marie Terezie na Moravu v roce 1748.
Rekonstrukce pobytu panovnice ve vybrané lokalitě
- 16 **Dagmar Grossmannová:** Ražba nehodnotných a falešných mincí
jako výnosný podnik za třicetileté války
- 17 **Tomáš Černušák:** Kláštery v českých zemích v době konfesionalizace:
mezi úpadkem a obnovou
- 18 **Lenka Šmídová Malárová:** Z právní praxe města Brna
ve středověku a raném novověku
- 19 **Tereza Dlesková:** Proměna šlechtické pečeti v raném novověku
- 20 **Zbyněk Sviták:** Jak se neztratit v lese raně novověkých spisů
- 21 **Petr Houzar:** Erbovní listiny raného novověku pro města,
městečka a vsi

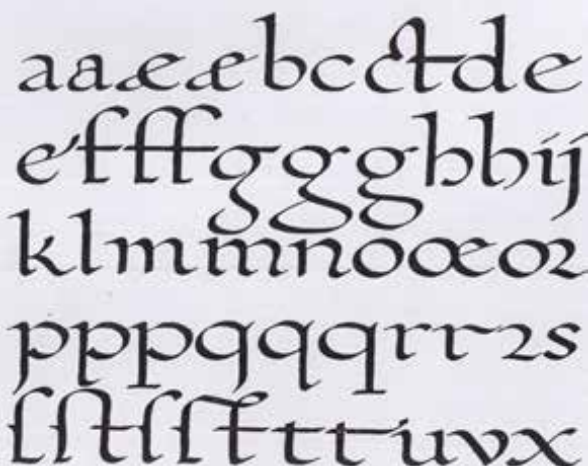
ÚROVEŇ 3

- 22 **Karel Hruza:** Late Medieval Private Charters
- 23 **Maria Theisen:** Illuminated Italian Manuscripts
for King Matthias Corvinus
- 24 **Maria Theisen/Karel Hruza:** Codex 2 of Brno City Archives
- 25 **Alexandra Kaar:** Late Medieval Royal Charter in the Making –
Regesta Imperii XI no 2072 on the Jews of Regensburg
in Context
- 26 **Heinrich Speich:** Rules of Engagement. The Laws of Armed Conflict
and its Medieval Predecessors
- 27 **Eva Chodějovská:** Digital vs. Analog Narrations about People and
Lands: Map-Image-Text Topographies
- 28 **Daniel Luger:** Humanists and Humanistic Script in the Reign
of Emperor Frederick III.

1 Vývoj latinského písma v kostce I

Dalibor HAVEL – Jana SRNKOVÁ

Každý školák se hned na počátku své školní docházky naučí psát velká a malá písmena abecedy, při četbě knih se seznámí i s jejich tištěnými variantami. Jak ale tato čtveřice písem vznikla a jaký má jedna každá varianta příběh? Dnes vnímáme písmo jako samozřejmou součást našeho každodenního života, a přes jistý návrat piktogramů do naší komunikace není pochyb o tom, že hláskové písmo stále zůstává jednoznačně dominantním prostředkem sdělování informací.

Abychom mohli porozumět myšlení a světu našich předků, musíme se naučit správně chápat jejich komunikační prostředky, a písmo zde hraje důležitou, ne-li klíčovou úlohu. Dlouhý příběh našeho hláskového písma začíná již ve starověku – v antice, a přes středověk a renesanci se postupně stalo výzbrojí každého vzdělaného člověka.

Přednáška vás seznámí s nejdůležitějšími aspekty příběhu našeho písma od počátků až do konce středověku, najdete zde odpovědi na otázky, proč máme velká a malá písmena, jakými stylovými proměnami naše písmo během svého dlouhého vývoje prošlo. V semináři se blíže seznámíte s abecedami těch nejdůležitějších pramenných typů písma (především karolínské a gotické minuskuly) a zkusíte si rovněž přečíst několik autentických historických pramenů z období středověku. A nejen to: v praxi si vyzkoušíte osvojení hlavních dovedností při aktivní tvorbě starých textů na nejfrekventovanějších typech písma – při psaní karolínskou a gotickou minuskulí

2 Zlatá bula sicilská a její sestry

Petr ELBEL

Kdo by neznal zlatou bulu sicilskou, jeden z nejznámějších dokumentů českých středověkých dějin? Snad každý Čech si z dějepisu zapamatoval letopočet 1212 a ví, že jde o listinu se zlatou pečetí. Většina lidí zřejmě také tuší, že se jedná o dokument upravující postavení Českého království v rámci Svaté říše římské. Jen málokdo si však uvědomuje, že Zlatou bulu sicilskou tvoří soubor tří listin vydaných v jednom dni císařem Fridrichem II. českému králi Přemyslu Otakarovi I. a jeho bratrovi, moravskému markraběti Vladislavu Jindřichovi. Ještě méně známou skutečností pak je, že v Národním archivu v Praze leží ještě další dvě zlaté buly Fridricha II. pro Přemyslovce...

V úvodní přednášce se pokusíme nastínit, co tyto dokumenty ve své době i později pro české země znamenaly. V semináři si pak ukážeme, co o nich mohou prozradit pomocné vědy historické: sfragistika, paleografie a především diplomatika. Všech pět listin si nejprve důkladně prohlédneme na barevných fotografiích, porovnáme je mezi sebou navzájem i s dalšími listinami středověkých římských císařů. Dvě z nich si pak přečteme v českém překladu a pokusíme se zamyslet nad jejich obsahem.

3 Erb a pečeť v kultuře středověku

Tomáš KREJČÍK – Lukáš FÜHRER– Petr HOUZAR

Úvodní přednáška Tomáše Krejčíka bude zaměřena na vypovídací hodnotu obrazů středověkých erbů a pečetí. Ty tvoří součást vizuální kultury středověku, která měla pro středověkého člověka, často neznalého písma, značný význam. Přednášející se nejprve zaměří na formy vnímání obrazu, což bude východiskem pro další výklad.

Se středověkou vizuální kulturou jsou úzce propojeny zejména erby. Ty utvářely informační síť, která umožňovala poznat stav a původ nositelů erbu. Z jednoduchých obrazů na štítech a přilbách se vyvinula komplikovaná symbolika, která nejen dodržovala určité tradice, ale současně se obohacovala o témata, která byla pro středověkého člověka nová.

Pokud jde o pečeti, pokusíme se odpovědět především následující otázky: Co vyčetl středověký člověk ze symbolů na pečetích? Přinášejí obrazy pečeti obrazy konkrétních staveb? Můžeme na pečetích najít portréty konkrétních osob?

V následném heraldickém semináři vedeném Petrem Houzarem (Archiv města Brna) budou představeny základy blasonování erbu, které budou prakticky vyzkoušeny při popisu dobových erbů vyobrazených na různých médiích.

Sfragistický seminář pod vedením Lukáše Führera bude věnován praktickému studiu a pozorování pečeti: od materiálu a způsobu připevnění k listině, přes typologii pečetního obrazu až po zásady odborného popisu pečeti.

4 Od rukopisu k tištěné knize

Lukáš FÜHRER – Jiří DUFKA

Knihy - ať už rukopisná nebo později tištěná - je fenomén, jenž je svázán s dějinami již po několik staletí. Abychom mohli těmto pramenům co nejlépe porozumět, nelze se při výzkumu omezit pouze na jejich nesmírně pestrý obsah. Neméně důležité je totiž i pochopení toho, jak rukopisy či tisky vznikaly a jak s nimi poté jejich uživatelé v minulosti pracovali.

Jakým způsobem lze z rukopisů a tisků tyto informace vytěžit, bude předmětem kurzu, který **proběhne v prostorách Moravské zemské knihovny** – instituce, která ve svých fondech uchovává nejen moderní knihy, ale disponuje i bohatou kolekcí středověkých a raně novověkých rukopisů, inkunábulí i starých tisků. V úvodní přednášce nastíníme problematiku geneze a užívání rukopisů i tisků, ve druhé části si pak některé jevy i kodikologické postupy při jejich analýze společně demonstrujeme přímo v rukopisech a tiscích z fondů knihovny.

5 Sláva pražského groše

Dagmar GROSSMANNOVÁ

Rok 1300 je v peněžních dějinách českých zemí velmi významný. Za vlády krále Václava II. došlo k velké mincovní reformě, ukončení ražby denárových mincí a počátku ražby naší nejslavnější mince – pražského groše, jehož věhlas přesáhl hranice našeho území. Jak tato stříbrná mince vypadala a co se za ni dalo koupit? A byla ražena v Praze, jak napovídá její název?

Na úvod se seznámíme se základy numismatiky – hlavními pojmy, základním členěním podle měnových období a ukážeme si, jak vypadaly jednotlivé typy platidel.

V další části se budeme věnovat blíže pražskému groši a období jeho oběhu, které podle něj dostalo svůj název – grošové období, a které trvalo až do roku 1547. Představíme si, jak tato „věčná“ mince vypadala, jak vůbec vznikla, kde byla ražena a jakou měla hodnotu. Naučíme se, podle čeho přiřadit pražské groše konkrétnímu vydavateli.

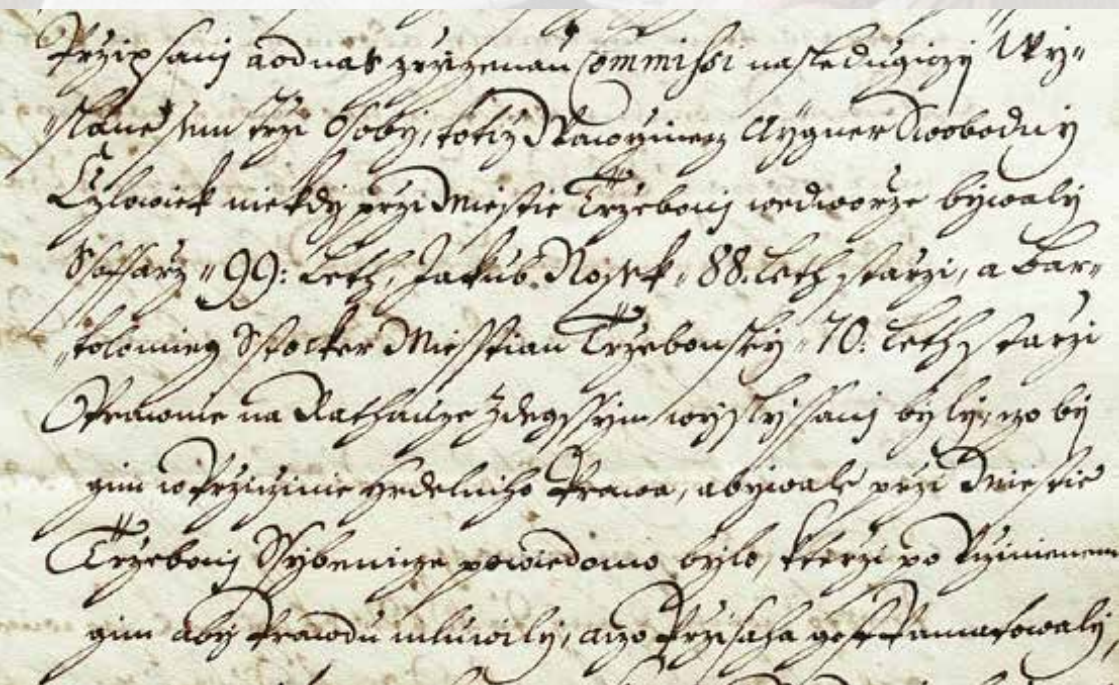

6 Vývoj latinského písma v kostce II

Dalibor HAVEL – Jana SRNKOVÁ

V návaznosti na přednášky a semináře „Vývoj latinského písma v kostce I“ se v tomto bloku seznámíte s hlavními aspekty vývoje písma v epoše novověku. Těžiště práce bude spočívat v novogotickém kurzívním písmu, a to v jeho dvou hlavních variantách: české a německé. Druhé z těchto variant (německému kurentu) bude věnována přirozeně větší pozornost, protože jde o nejfrekventovanější formu rukou psaného písma, které se nám dochovalo v pramenech 16.–19. století.

Úvodní přednáška představí hlavní vývojové linie latinského písma po roce 1500, přičemž důraz bude kladen na kontinuitu s předchozí, středověkou érou. Ukážeme si, jakými stylovými proměnami písmo v této době prošlo a jak se zrodilo naše moderní písmo školní, včetně fontů užívaných dnes nejběžnějšími textovými editory. V semináři se blíže seznámíte s abecedami těch nejdůležitějších pramenných typů písma (především české a německé novogotické kurzívy) a zkusíte si rovněž přečíst několik autentických historických pramenů. A nejen to: v praxi si osvojíte hlavní dovednosti při aktivní tvorbě starých textů na nejfrekventovanějších typech písma – při psaní kurentem

7 Vějíř genealogických pramenů

Stanislav BARTA

Genealogie je v obecném povědomí nejrozšířenější pomocnou vědou historickou. Zpracování rodových příběhů nebo alespoň základního rodokmenu je blízké historikům i laikům. Prvním pramenem po ruce jsou matriky, a to i díky soustavné digitalizaci z posledních let. Existuje ale celá řada dalších typů pramenů, které nám mohou pomoci obohatit suchý genealogický strom o mnohé šťavnaté plody.

V rámci semináře se budeme postupně věnovat dalším typům genealogických pramenů a možnostem jejich využití. Konkrétně půjde o sčítací operáty, pozemkové knihy, soupisy poddaných, historické mapy, pamětní knihy a další. Naučíme se je hledat, číst a interpretovat a zároveň se zorientujeme v české archivní síti a jejích možnostech.

Mazeran
Hof Plur
Anno 1711.

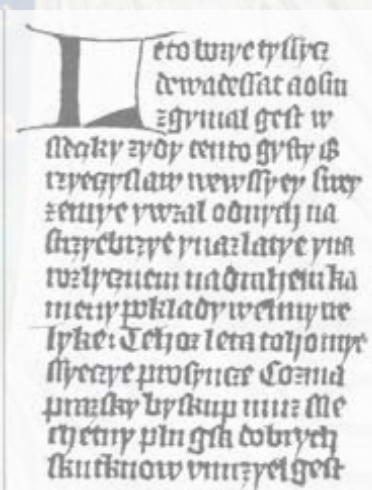
<i>Infans</i>	<i>Parentes</i>	<i>Patrini</i>	<i>Religio</i>	<i>Locus</i>	<i>Numerus</i>
<i>Franciscus Fenster Cooperator Wagstadien</i>	<i>Franciscus Gröff, pilis Marina</i>	<i>Franciscus & Maria Joh. Gazarius & Catharina Andre Nob. Judas uxors</i>	<i>1.</i>	<i>Omnes Pilorio</i>	<i>21.</i>
<i>7. Januari Martinus Fenster Wagstadien</i>	<i>Josephus Andreas Pa. pilis gazarius & Marina</i>	<i>Joannes Stirnfa. Leb. & Marina Francisci Böhm Incola uxors</i>	<i>1.</i>	<i>omnes Pilorio.</i>	<i>34.</i>
<i>8. Januari Josephus Fenster Cooperator Wagstadien</i>	<i>Marina Mathaus Böhm gazarius & Anna.</i>	<i>Martinus Finner gazarius & Catha. rina Joannes Knap</i>	<i>1.</i>	<i>omnes Pilorio</i>	<i>26.</i>

8 Přibík Pulkava a jeho kronika: mezi naukou o pramenech a digital humanities

David KALHOUS – Jan ODSTRČILÍK

Pulkavova kronika je zásadním textem vzniklým na dvoře Karla IV., a to nejspíše z přímého popudu panovníka. Ačkoli si ji starší historiografie příliš necenila, neboť věcně přináší jen málo nového, je zcela zásadní hned ze tří důvodů. Zaprvé nabízí vhled do snah Karla IV. integrovat nově utvářené Zemi Koruny české. Zadruhé umožňuje díky svému bohatému rukopisnému dochování a čtyřem dobovým jazykovým verzím studovat, jak bylo toto úsilí úspěšné. Zatřetí umožňuje sledovat, jak se starší kroniky – zejména Kosmova Kronika Čechů a Kronika tak řečeného Dalimila – měnily pod dotekem Pulkavova pera. Cílem kurzu bude blíže představit tyto tři úrovně analýzy významné středověké kroniky a vedle toho ukázat, jaké možnosti při jejich studiu nabízejí pomocné vědy historické a digital humanities.

Kurz bude uvozen stručnou přednáškou o vývoji historiografie v českých zemích ve středověku v širším dobovém kontextu. Následující seminář bude věnován četbě a rozboru ukázek z vlastní Pulkavovy kroniky za využití její edice, dále práci s příslušnými rukopisy, a představení nástrojů digital humanities vhodných pro zpřístupnění rozsáhlého literárního díla dochovaného ve více latinských redakcích a třech překladech do národních jazyků.

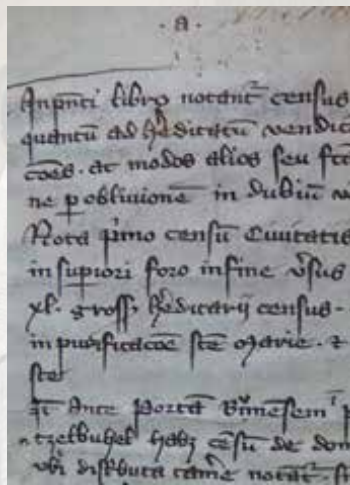
9 Počátky městských knih v Brně

Dalibor HAVEL

Rané 14. století je dobou, kdy dochází k zásadním změnám v oblasti úředních písemností, a to jak z hlediska jejich kvantitativního nárůstu, tak i z hlediska struktury dochovaných pramenů. Druhý aspekt souvisí s kvalitativními změnami, jež mají své kořeny zapuštěny hlouběji ve století třináctém, ale jejichž projevy můžeme v českých zemích sledovat právě až od první poloviny století následujícího. Jde především o skutečnost, že vedle stále ještě velmi frekventovaných listin začínají být častěji využívány různé typy úředních knih. Děje se tak přirozeně v těch prostředích, která mají tradičně kladný vztah k písemnému pořízení jako takovému a kde si kancelářská praxe vynutila jejich vznik a soustavné vedení.

Díky velmi dobře zachovanému středověkému archivu můžeme tento proces dobře sledovat ve městě Brně. Pro zdejší úřední rukopisy je zcela zásadní působení notáře Jana, který do svého úřadu nastupuje někdy v roce 1342 a působí v brněnské městské kanceláři až do své smrti na podzim roku 1358. Jan po sobě zanechal obdivuhodné dědictví: vytvořil promyšlenou soustavu vzájemně propojených městských knih, které pokrývaly prakticky celou škálu písemné agendy potřebné pro správu středověkého města. Vedle písemností ryze praktických (především dbá na soustavné vedení abecedně uspořádané pamětní knihy při městském soudu, dále iniciuje vznik rejstříků městské dávky: lozungy) je autorem důležité normativní pomůcky: tzv. Právní knihy města Brna; ta se v následujících letech stala zdrojem městského práva i mimo Brno.

Všechny klíčové prameny (městské listiny, pamětní knihu, rejstřík lozungy včetně knihy počtů města Brna až po Právní knihu města Brna) si představíme v typických ukázkách, přečtené pasáže si přeložíme z latiny do češtiny a zaměříme se i na to, jak spolu jednotlivé prameny pro středověké město navzájem souvisejí a jak spolu komunikují. V neposlední řadě se zamyslíme nad tím, jaké informace z nich můžeme získat pro poznání každodenního života ve městě Brně v první polovině 14. století.

10 „Dokonáno. Nalij vína, paní Anno“ Poznámky písařů v pozdním středověku

Lucie DOLEŽALOVÁ

Přednáška se zaměří na studium kolofonů a písařských přípisů na konci středověkých opisů. Kolofony jsou významné, protože podávají informaci o okolnostech vzniku daného rukopisného exempláře; informace o nich jsou však rozesety po katalogích rukopisů, a proto nebyly dosud prostudovány ve srovnávací perspektivě. Ostatní písařské přípisky, které jsou často hravé, vulgární, nebo nesmyslné a kombinují latinu s národním jazykem, pak v katalogích obvykle chybí zcela, byť jde o bohatý a z větší části needitovaný materiál. Písař často vyžaduje nápoj, jídlo, odměnu za svou práci či hezskou

dívku. Některé přípisky se zdají velmi originální, bližší pohled však ukazuje, že jde o ustálené formule a neodráží tedy písařovy aktuální potřeby a emoce. Přednáška se zaměří na přípisky z pozdně středověkých Čech, které jsou pro nás dnes matoucí a působí jako nonsens.

11 Colligere fragmenta: jak pracovat se středověkými zlomky

Dalibor HAVEL

Pozůstatky původních rukopisných celků dochované v různě rozsáhlých zlomcích nacházíme nejčastěji jako svým způsobem odpadový materiál ve vazbách mladších knih (rukou psaných i tištěných). Samostatná a soustavnější pozornost je tomuto typu pramenů věnována až v posledních letech, kdy byl objeven velký potenciál této pergamenové „makulatury“. Interpretace rukopisných zlomků je úkolem celé řady vědních oborů, my se zaměříme především na to, jak se zlomky pracuje kodikologie a paleografie.

Práce s fragmenty ovšem vyžaduje náležitou teoretickou přípravu, a tak se nejprve seznámíme s problematikou rukopisných fragmentů v širších kulturně historických souvislostech. Rukopisné fragmenty představují v dějinách písemné kultury fenomén dlouhého trvání: zánik rukopisů a jejich případná „recyklace“ jsou totiž jevem, který stabilně doprovází tvorbu středověkých i raně novověkých knih – nejde tudíž o jev výhradně spojený až s mediální transformací rukopisů do tisků na konci středověku. Dotkneme se okrajově i problematiky palimpsestů. Následně zaměříme svou pozornost na praktické aspekty, tzn. na místa, kde se v knihách můžeme se zlomky setkat nejčastěji; podíváme se též na metody, které nám pomáhají identifikovat obsah dochovaných fragmentů a představíme si příklady nejčastěji dochovaných zlomků (liturgické knihy).

Pergamenová makulatura je mimo jiné zdrojem poznání nejstarších latinských textů dochovaných na našem území, a tak si přečteme rovněž několik torz kodexů psaných v období karolínské renesance, tj. v průběhu 9. století. Přednáška bude doprovázena řadou praktických ukázek, na nichž si budeme dokumentovat základní formy vědeckého zpřístupňování středověkých rukopisných zlomků: katalogizaci a edici.

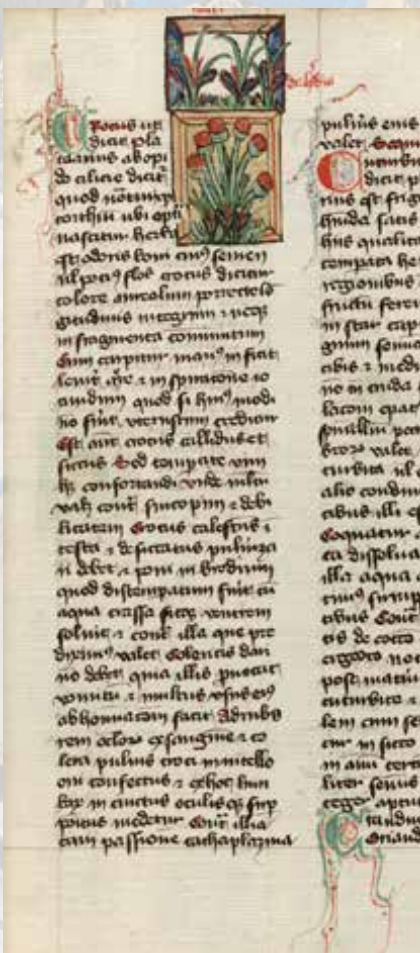

12 Není herbář jako herbář. Středověké texty o léčivých rostlinách a jejich rukopisná specifika

Dana STEHLÍKOVÁ

Herbáře patří k nejstarším a čtenářsky nejoblíbenějším žánrům lékařského písemnictví. Na rozdíl od dnešních dob se v minulosti za herbáře neoznačovaly sbírky sušených rostlin, nýbrž písemné návody pro jejich léčebné využití, velmi podobné dnešním příručkám o tradičním využití bylin v lidovém léčitelství. Krátká úvodní přednáška představí vývoj těchto textů od antiky do období pozdního středověku, ukáže, jak vypadaly největší středověké best-sellery tohoto žánru, a prozradí, v čem nám mohou být tyto staré návody ještě dnes užitečné. Následující seminář se bude věnovat konkrétním herbářům, které kolovaly v bohemikálním prostředí 14.–15. století, jak latinským, tak staročeským.

Seminář nabídne ochutnávku z několika oblastí, s nimiž se čtenář-uživatel-badatel-vydavatel středověkých herbářů musí vypořádat. S pomocí konkrétních ukázek si především představíme dobovou lékařskou terminologii, bez níž nelze textům porozumět. Ukážeme si, v čem spočívá náročnost správné identifikace středověkých názvů rostlin a jaké jsou její limity. Společně budeme pozorovat, jak se latinský univerzitní text o léčivých rostlinách, tedy text nejvyšší odborné úrovně, proměňuje na text staročeský, jaké popularizační strategie při tom využívá a proč je důležité je sledovat. Zamysleme se nad úskalími vydávání těchto textů, které se v každém nově vznikajícím opisu přizpůsobovaly potřebám svého nového uživatele. Čeká nás zkratka pořádná intelektuální nálož, nicméně slučitelná se životem a léčitelná kořením na čištění a posílení hlavy (např. dřevem z aloe vera, majoránkou, pepřem či hořčicí).

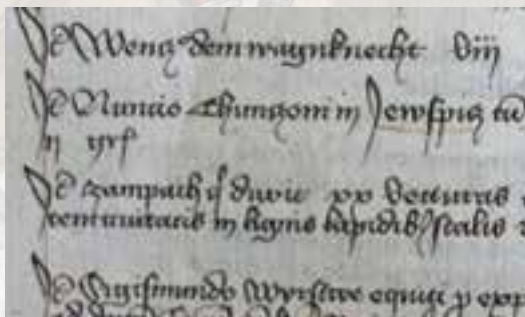
13 Nejen o koni Žižkovi, žoldnéři Husovi a kacíři Věrduňkovi, aneb: co vypovídají znojemské městské účty o válečné každodennosti za husitských válek

Petr ELBEL

Význam středověkých i raně novověkých účetních pramenů pro poznání minulosti byl historiky rozpoznán už dávno; bohužel však až poté, co byly tyto prameny v 18. a 19. století v mnohých archivech jako nepotřebný balast masivně skartovány. Jedním ze středověkých měst, kde se shodou okolností dochoval bohatý soubor pozdně středověkých radních účtů, je Znojmo. Přestože znojemské radní účty nejsou dochovány v souvislé řadě, ale jen z jednotlivých let, jsou cenné díky svému velmi důkladnému vedení a podrobnosti zápisů. Díky tomu poskytují nejen detailní vhled do hospodaření zeměpanského města, tak také bezpočet údajů k dějinám každodennosti.

V semináři si to ilustrujeme na čtyřech knihách znojemských účtů z doby husitské revoluce, z níž se dochovaly účetní roky 1421/22, a pak 1425/26, 1426/27 a 1427/28. Díky tomu účty např. dokumentují pobyt Zikmunda dvora ve Znojmě na jaře 1421, druhou křížovou výpravu proti husitům, husitské tažení na Znojemsko a do Dolních Rakous na podzim 1425 i řadu dalších událostí. Pro politické dějiny jsou nejdůležitější bohaté zápisy o cestách znojemských vyslanců, poslů a špěhů, kteří měli pro město mimo jiné získávat informace o dění v Čechách a na Moravě, a ty pak mnohdy předávali dále, mj. na dvůr krále Zikmunda a rakouského vévody Albrechta.

Pro poznání vojenských dějin jsou především důležité výdaje města na kontingent městských žoldnéřů, který představoval důležitý doplněk obrany města vedle měšťanské hotovosti. Evergreenem znojemských účtů jsou dále soustavné práce na městském opevnění, pořizování zbraní a střeliva. Kde se v tom všem ukrývá kuň Žižka, žoldněř Hans Hus a nebohý husita Věrduňk, se účastníci dozví na semináři. Znojemské účty budeme číst z fotografií originálu. Jsou vedeny latinsky, některé zápisy jsou německé. Písmem je obvykle vcelku úhledná bastarda; jen na některých místech zběžnější gotická polokurzíva až kurzíva.

14 Čeští a moravští klerici u papežské kurie v pozdním středověku

Ondřej SCHMIDT

Papežská kurie, která během 14. a 15. století sídlila v Avignonu, v Římě a na dalších místech Apeninského poloostrova, neustále přitahovala zástupy duchovních z celé křesťanské Evropy. Mnozí si od daleké cesty slibovali vyřízení svých záležitostí, získání nejrůznějších milostí, odpuštění hříchů nebo návštěvu chrámů Věčného města. V kuriálním prostředí se pochopitelně pohybovali i čeští a moravští klerici, z nichž někteří dokonce ve službách nejvyšších pontifiků či kardinálů udělali úspěšnou kariéru. Kurz na pozadí dynamických vztahů mezi českými zeměmi a svatopetrským stolcem přiblíží aktivity Čechů a Moravanů u papežské kurie, které budou dokumentovány vybranými písemnými prameny.

15 Cesta Marie Terezie na Moravu v roce 1748: rekonstrukce pobytu panovnice ve vybrané lokalitě

Zbyněk SVITÁK

Návštěvy panovníků v zemích byly od středověku pro místní obyvatelstvo vždy velkou událostí. Tak tomu bylo i v červnu roku 1748, kdy Moravu navštívila Marie Terezie se svým manželem Františkem Štěpánem Lotrinským a dalším doprovodem. Prvotním důvodem této panovnické cesty byla přehlídka ruského pomocného sboru, který přes Moravu táhl na pomoc habsburským oddílům, jež se dostaly do defenzívy na bojišti v dnešní Belgii. Postupně se ale cíl návštěvy rozšířil a pobyt panovnického páru v zemi byl využit k prezentaci vládkyně i panujícího domu. Marie Terezie a František Štěpán postupně navštívili Brno, Kroměříž a Olomouc a zanechali v obyvatelích dlouhodobé vzpomínky a hluboké dojmy, které dokládá i množství dobových svědectví a popisů. Na našem setkání si vybereme jedno z míst pobytu. K němu budeme mít k dispozici několik záznamů pobytu a na jejich základě se pokusíme rekonstruovat část návštěvy. Každé z těchto svědectví přináší trochu jiné informace, které vycházejí ze subjektivního postoje každého pisatele. Zkusíme přečíst část původních tištěných nebo kurentem psaných pramenů a také pracovat s dobovým německým textem.

16 Ražba nehodnotných a falešných mincí jako výnosný podnik za třicetileté války

Dagmar GROSSMANNOVÁ

Jako urážka císařského majestátu bylo bráno různé ořezávání, opilování a jiné znehodnocování oběživa, stejně jako ražba nehodnotných a falešných mincí. Podezřelí byli předáváni inkvizici a při usvědčení je čekaly nejtěžší hrdelní tresty. Jak moc se tedy vyplácelo pohybovat se za hranicí zákona v bezprostřední blízkosti šibenice? Na dvou příkladech z období třicetileté války (1618–1648) si ukážeme, že se tyto praktiky nevyhnuly ani nejvyšším společenským kruhům. Prvním příkladem je ražba nehodnotných peněz v pronajatých císařských mincovnách 15-členným konsorciem, v jehož čele stál finančník Hanuš de Witte a členy byly tak významné osobnosti jako např. Karel z Liechtensteina nebo Albrecht z Valdštejna. Ukážeme si, co jsou to „nehodnotné mince“, jak vypadaly mince ražené tímto konsorciem, jak velký užitek z toho konsorcium mělo a k čemu jejich „mincovní činnost“ vedla. Ve druhém případě se zaměříme na významnou osobnost peněžní historie za třicetileté války - Baltazara Zwirnera, který byl nejen nájemcem a mincmistrem císařských mincoven, ale rovněž mincmistrem v mincovně v Hradci u Opavy, kde byly v době jeho obsazení Dány raženy falešné císařské peníze. Ukážeme si, jak falešné peníze vypadaly, z čeho byly raženy, jaké tresty čekaly falzátory mincí a nahlédneme i do zápisů výpovědí svědků falšování mincí před inkviziční komisí s doloženými „*corpus delicti*“.

17 Kláštery v českých zemích v době konfesionalizace: mezi úpadkem a obnovou

Tomáš ČERNUŠÁK

Období 16. a 17. století je v evropských dějinách výrazně ovlivněno jevem, kterému se někdy říká konfesionalizace. Německá reformace, zahájena Martinem Lutherem, způsobila západní církvi vážný otřes, náboženská jednota byla nahrazena vzájemně si konkurujícími konfesemi, z nichž každá si činila nárok na pravověrnost. To byl jeden z faktorů, které rozdmýchávaly polarizaci společnosti a leckdy vedly k náboženskému násilí a válkám. Cílem přednášek a seminářů bude společně v historickém kontextu zkoumat různorodé dobové dokumenty této éry, které nám na konkrétních příkladech z českých zemí umožní rekonstruovat, jak se náboženské změny odrazily ve specifickém prostředí klášterů a jakým způsobem se tyto instituce a jejich členové nebo členky se změnou vyrovnávali.

18 Z právní praxe města Brna ve středověku a raném novověku

Lenka ŠMÍDOVÁ MALÁROVÁ

Právní kniha notáře Jana z 50. let 14. století představuje dobře známou památku středověkého městského práva. Jen málo se však ví, v jakém rozsahu se regule v ní obsažené promítly do dobové právní praxe. Navzdory tomu, že se jednalo o neoficiální sbírku soukromého práva, která neměla normativní charakter, lze s ohledem na nejnovější poznatky říci, že Právní kniha nejenže byla určena do aplikační praxe, ale skutečně se v ní i používala. To si názorně ukážeme na příkladu několika právních naučení, které brněnští přísežní ve středověku a v raném novověku vyhotovili na žádost Brnu podřízených lokalit. K tomu nám poslouží zejména edice uhersko-hradišských městských knih, které evidují právní naučení pro starší období, tj. počínaje 2. pol. 14. stol. až do roku 1540. Dále pak brněnské kopíáře právních naučení z let 1471–1616, dostupné v originále v Archivu města Brna. Vlastnímu právněhistorickému, potažmo romanistickému rozboru příslušných sentencí bude předcházet výklad o povaze právních naučení – z hlediska terminologie, struktury, obsahu a právní závaznosti. Vysvětlíme si, čím se právní naučení lišila od meritorních soudních rozhodnutí a zhodnotíme, jaký význam má jejich studium pro historii a právní dějiny. Závěr semináře přinese prostor pro úvahu o *ius commune* – tj. obecných principech římského práva v analyzovaných právních naučeních.

Kopiarz
Ortelion Interlocutornych a Ko-
necznych, na wsseligate Ciuilni
w Sredni Lidse Prze, do Miest Mie-
steciek a Dieciu, ku Prawu Wno-
sijmu Miestu Brna wcielonych

19 Proměna šlechtické pečeti v raném novověku

Tereza DLESKOVÁ

V souvislosti s raným novověkem se často mluví o úpadku pečeti. Avšak zatímco se při volbě pečetních obrazů oslabuje individualita, nápaditost a rafinovaná symbolika, které nahrazuje heraldizace a jistá formalizace, nelze opomenout uplatnění pečeti, které prostoupilo do každodenního života takřka všech společenských vrstev. S nárůstem písemné produkce a upřednostněním papíru jako psací látky se pečeť musela proměnit také z technologického hlediska, což se projevilo jak ve způsobu připevnění pečeti k písemnosti, tak na podobě samotných pečetních typářů. Z diplomatického hlediska se však obrovský potenciál pečeti skrývá právě v běžné administrativě kanceláří mimo slavnostní privilegia a jiné listiny trvalého charakteru. Prostřednictvím příznávacích berních listů se pokusíme odpovědět na otázky, zda skutečně v raném novověku upadají veškerá pravidla, jejichž prostřednictvím mohla pečeť identifikovat a definovat svého majitele, či jaká je věrohodnost koroboračních formulí listin, které ohlašují přítomnost pečeti.

Kurz se koná v Moravském zemském archivu, Palachovo nám. 1.
Součástí bude prezentace originálního sfragistického materiálu.

20 Jak se neztratit v lese raně novověkých spisů

Zbyněk SVITÁK

Drtivou většinu písemných materiálů v našich archivech představuje akto-
vý materiál, tedy spisy. V nich je ukryto velké množství zajímavých a pře-
devším neznámých historických informací, které mají potenciál upřes-
ňovat, obohacovat nebo korigovat stávající výklad událostí či přinášet do
historického narativu nová témata. Přesto jsou tyto archiválie badateli
opomíjeny. Obrovské množství spisového materiálu odrazuje svou čet-
ností a evokuje možnost jeho neuchopitelnosti a neovladatelnosti. Cí-
lem našeho setkání bude pochopení orientace v archiváliích spisového
charakteru a práce s nimi. Budeme diskutovat o tom, co je to vlastně spis,
jak je tento termín reflektován v archivním materiálu, z čeho se skládá,
v jakém je vztahu k signatuře apod. Postupy vedoucí k osvojení si jis-
toty, že se ve spisovém materiálu neztratíme, si vyzkoušíme na několika
příkladech písemností 17. a 18. století. Budou většinou psány kurentem,
nevynheme se práci s dobovým německým textem.

21 Erbovní listiny raného novověku pro města, městečka a vsi

Petr HOUZAR

Kurz bude věnován problematice komunální heraldiky a zaměřen na období raného novověku, respektive léta 1526–1620, kdy došlo v našem prostředí k vydání více než 150 listin tohoto charakteru, přičemž se jich přibližně 60 dochovalo v originále a u dalších se dochovaly kromě opisů i supliky a koncepty s malbami znaků. Úvodní přednášková část se zaměří na obecnou charakteristiku období a zasazení problematiky znakových privilegií do daného kontextu, a to se zpětným přesahem. Nejprve do 15. století, kdy známe první listiny tohoto typu v našem prostředí a také do století předcházejícího, kdy se začínají objevovat první vyhotovení v Evropě. Bude přiblížena i diplomatická stránka listin s poukazem na specifika, jež jsou vlastní právě znakovým privilegiím a dále i vývoj komunální symboliky v průběhu času. V seminární části budou posluchači získávat bližší informace o jednotlivých archiváliích i obecnějších trendech, které se týkají určitých skupin v rámci znakových privilegií. Kromě ukázky listin z různých časových období předbělohorské periody proběhne čtení vybraných pramenů (listin, konceptů, opisů, suplik) a jejich interpretace a zasazení do užšího rámce. Pozornost bude věnována i způsobu popisování znaků v listinách.

22 Late Medieval Private Charters

Karel HRUZA

In this session we will discuss private charters, which were a very common form of written record in the Middle Ages (primarily in the period of 13th to 14th century). The focus will be on the variations in the design or “look” and content of private charters from various Central European countries (Austria, Czech Republic, Germany, and Switzerland, in German, Latin and Czech languages). We will read, translate and analyse private charters (photographs/scans and editions).

In nomine dñi Amey. Omnis xpi fidelis cum p̄sentibz qm̄ fuis saluo et no
scriptor. Omnia que sunt in p̄sentibz laborant amemur bonum nisi scriptura recep
Binc est qd nos hman et Burhardus de Grabun sup. et hman de dache p̄fen
maientat solum no dicit qd. hman de dache omnem decima qm̄ habuit in
ingua p̄nos fuit infestat. Hermengardi abbate et conventu in boggebach. vendidit
argenta. et nos. hman et Burhardus de Grabun sup venditione p̄libata. hman
nostrum p̄bium assensum et favore insup p̄mittam p̄nobis et nris heredibz

In dem namen vnseres herren. so si kunt allen den die disen brief hoeren lesen. Daz wir &
hern ludwiges frowe von bralshberg hat gegeben vnd ir ir chint. mit ir wirtel gunst hern
ludwiges. irs eigen daz dazheret ze dem willer ime riet. An den spital ze sainte gallen dem
heiligen geist. vnde swenne diz selbe gut ze böwe wirt bracht. so sol der spital dirre vor ge
nander frowen alle irlichen geben zehenschillinge costen zerre phenninge vnz an ir tot ob
sis nemen wale vnd swenne si ir stirbet so sint dem spital die phenninge ledich. Diz geschach
inder stat ze wangen. do man zaltre von vnseres herren gebirlichen tage zwant lare vnde
zewelhundert lare. vnde sibench lare. vnde in dem sibendem lare. Dassel sint gezeuge herte
iohannes egel an dem margte. vnd her eggolf der mynster. vnd her jacob vnd her henrich
die blarret. An disen brief si hat gehencket diz frowe von bralshberg ir insigel vnde ir wirts
hern ludwiges. vnd ir sin her swiger der conl. sin insigel ze eime gezeuge vnd ze einer strete
iemer me Amen.

23 Illuminated Italian manuscripts for King Matthias Corvinus

Maria THEISEN

The Bibliotheca Corviniana is considered one of the first humanistic royal libraries north of the Alps. The book collection of the Hungarian and Bohemian king Matthias Corvinus originally comprised more than 2000 volumes and was one of the most important libraries of its time. It has been part of UNESCO world's documentary heritage since 2005.

In the second half of the 15th century, the growing interest in ancient literature in the cities of Italy – especially in Florence, Milan, Rome and Naples – led to a veritable boom in handmade codices and the development of specific forms of decoration, which, like humanist script, became a “visual trademark” of classical literature. Copyists, illuminators and bookbinders were organised by booksellers according to the wishes of their customers. They worked in teams to execute special customer requests or – especially for the more frequently requested texts – produced books in small series (with the owner's coat of arms to be inserted later). In addition, from around 1480, scribes, illuminators and bookbinders came from Italy to the Buda court, where Matthias Corvinus and his advisers worked on building up a representative library. After the king's death in April 1490, his collection was gradually dispersed and many volumes were lost during Turkish rule. As a result, only around 200 of the king's codices are known today.

In the context of the art history seminar, a Corviniana research project currently underway on the 40 corvinas preserved in the Austrian National Library will be presented. It will deal with aspects of book production in this period, the most influential illuminators, and also the regional styles of the most important production sites in Italy. The aim is to give an additional opportunity for the regional and chronological classification of Italian manuscripts of this period, also for non-art historians.

24 Codex 2 of Brno City Archives

Maria THEISEN – Karel HRUZA

The richly illuminated manuscript 2 of Brno City Archive contains the law book of the scribe Jan from the middle of the 14th century – a unique source of Brno and South German municipal law, which was heavily influenced by Roman law. The legal aspects are the subject of a separate seminar by Lenka Šmídová Malárová, and the work of the scribe Jan is the subject of a seminar by Dalibor Havel on the origins of Brno city books. In this seminar we focus on two aspects:

Maria Theisen focuses on the precious illuminations of Codex 2 from the middle of the 14th century, which represents an early high point in the series of astonishingly richly illuminated municipal law and town books of Moravia. The craft of book illumination and the specific stylistic environment of the illuminator, his training and the cross-references to be derived from it are presented. Furthermore, the significance and message of the miniatures are discussed and the iconography specially designed for this codex is analysed in relation to the text and in comparison with other illuminated codices of this genre. The focus is on the educational horizon of the commissioner or the illuminator as well as the question of what task the images had in this context and for which audience they were created.

Karel Hruza follows the efforts to present Codex 2 in print and finally as a critical edition. The currently valid edition in three volumes was presented in 1990–1993 by the Brno historian Miroslav Flodr after years of work. An attempt to produce an edition by the *Monumenta Germaniae Historica* in Berlin, initiated in 1935 with Gertrud Schubart-Fikentscher as editor, failed at the end of the Second World War. Older ideas of Czech historians did not get beyond the planning stage. Consequently, the flawed edition presented in 1852 by the German-Bohemian Emil Franz Rößler remained in scholarly use for almost 140 years. It was preceded by a comprehensive treatise on Brno municipal law by Josef Vratislav Monse from 1788 and the first printing of Codex 2 at the end of the 15th century in Nuremberg. The influence of ideological currents (nationalism, national socialism) on the edition projects of the 19th and 20th centuries and attempts to instrumentalise the codex politically are also discussed. These culminated in the donation of the manuscript to Adolf Hitler when he visited the city in March 1939, after it had been occupied by troops of the German Reich.

25 A Late Medieval Royal Charter in the Making – Regesta Imperii XI no 2072 on the Jews of Regensburg in Context

Alexandra KAAR

On 18 February 1417 the Roman King Sigismund issued a letter of indemnity for Duke John of Bavaria-Holland-Straubing. In this charter, Sigismund guaranteed that the duke's previous assent to royal taxation of the Jews of Regensburg would neither infringe upon the latter's lien on the same community nor upon the traditional privileges enjoyed by the Regensburg Jews.

This document is listed as no. 2072 in Wilhelm Altmann's classic edition of Sigismund's charters (Regesta Imperii XI). It is by no means extraordinary. During the fifteenth century, Sigismund and his successors as Kings of the Romans issued thousands of comparable letters of indemnity. Recent findings in the Bavarian State Archives in Munich, however, provide rather extraordinary insights into the context and the very making of this particular charter. The seminar will use these recently discovered documents to study how the numerous taxes imposed on the Jews by the late medieval Kings of the Romans were levied on the ground. Furthermore, they will serve as a rare window into the practical functioning of the late medieval imperial chancellery, allowing us to observe the specific person who drafted the wording of RI XI, no. 2072.

RI REGESTA IMPERII
AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN UND DER LITERATUR MAINZ

Suche

[Startseite](#) [Über uns](#) [Regesten](#) [RI DPAC](#) [Publikationen](#) [Kontakt](#)

Regestendatenbank – 197 485 Regesten im Volltext

Suche

Bände

Bandregister

Rückzüge

Markliste (0)

Druck

Suche nach Regesten in der Abteilung RI XI Sigismund (1410-1437) in den Regestennummer(n) '2072'

Dies ist Treffer 1 von insgesamt 1.

[Zurück](#)

[Suche modifizieren](#)

[Neue Suche](#)

Sigismund - RI XI, 1 n. 2072

1417 Febr. 18, Konstanz

[UR](#) [Merkmal](#)

Weiterführende Hinweise

• Digitalisat der RI-
Rechtsakte

erklar, da der Pfalzgr. Johann, Herz. in Bayern, trotzdem die Regensburger Juden dem v. Reich wegen versetzt sind, doch ihm gestattet hat v. ihnen durch den Reichskammermeister Konrad v. Weinsberg eine Steuer zu erheben, dass diese zuerst dem Pfandschaftprivileg des Herz. Johann keinen Abbruch thun soll, u. bestatigt den Regensburger Juden das Recht sich nur dem Regensburger Gerichte zu stellen (vgl. nr. 2002) Ad m. d. r. Michel von Wart. – II

26 Rules of Engagement. The Laws of Armed Conflict and its Medieval Predecessors

Heinrich SPEICH

Today medieval warfare seems brutal and disorderly. The course looks at some of the ordonnances of war from the late Middle Ages and places them in the general course of crises and wars. The analysis of the text shows which components of modern “law of the Hague” have their origins in the late Middle Ages. We compare the war regulations of the Swiss Confederates in the Sempach Letter of 1393 with those of Jan Žižka of 1423, revealing astonishing parallels, especially in the area of operations and behaviour in the field. The course will discuss and contextualise the individual contents of the orders of war, outline the scope of such orders using examples, and build a bridge to today’s international law of war and its practical application.

27 Digital vs. Analog Narrations about People and Lands: Map–Image–Text Topographies

Eva CHODĚJOVSKÁ

In the past, authors with the ambition to tell a story of space and people, or the events that took place, in an enlightened way, usually published extensive, often multi-volume works. In Central Europe, they are called pictorial topographies, while Western European and American scholars suggest the term chorographies. The authors and editors tried to present the reader with as much sorted information as possible. This was done, since the invention of the printing press, through text as well as maps and images. The first starting point for this seminar and the work in it is that images and maps cannot be seen as a simple addition to the text, as an illustration, but we will instead try to analyze the publications as a whole, to reveal the author's strategies with regard to which information he found it effective to express in which language (graphic, symbolic or written).

Several dozens of such titles have survived for the period from the 17th to the 20th century speaking only for the Czech Lands, and we are convinced that the development of this genre is not over. Within the second starting point we ask: is it necessary to restrict ourselves to printed publications? We believe that a logical line can be drawn to the current popular genres of the „digital world“ to publications distributed over the Internet (memory portals, virtual topographies, map portals, digital atlases, virtual guides, or Story Maps).

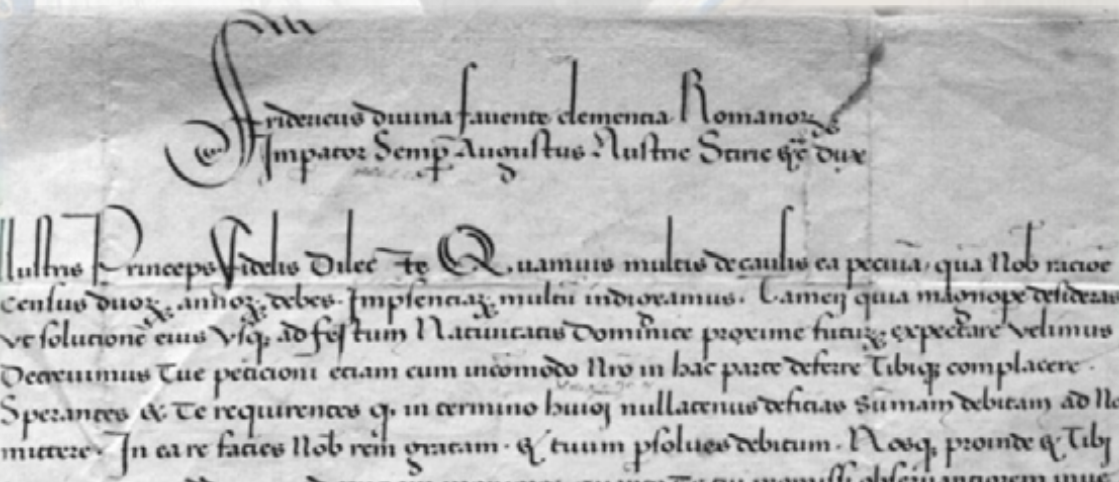
The aim of the seminar will be a) provide an overview of the key printed pictorial topographies of the Central European area; b) search together for digital topographies, memory portals and other new genres of the virtual world and classify them; c) and, finally, to discuss selected publications and web projects in the context of further potential development of this genre and its applicability for the professional work of historians, for the dissemination of historical studies and for the publication strategies of memory institutions. In this way, students will be encouraged to think independently about non-traditional research topics based on interdisciplinary studies on book culture. **The seminar takes place in the Moravian Library**

28 Humanists and humanistic script in the reign of Emperor Frederick III (1440–1493)

Daniel LUGER

Humanistic writing is one of the most notable innovations of the humanistic educational movement, which is still ubiquitous today. There will be discussion of the Italian roots of this invention, followed by the tracing of the diffusion of humanistic script north of the Alps and an analysis of several humanistically influenced documents and manuscripts from the reign of Emperor Frederick III. Combining paleography and cultural history and using exempla, the seminar will illustrate the importance and innovative potentials of auxiliary historical sciences.

PŘEDNÁŠEJÍCÍ

Stanislav Bárta (Masarykova univerzita)

Tomáš Černušák (Masarykova univerzita/Akademie věd ČR)

Tereza Dlesková (Moravský zemský archiv)

Lucie Doležalová (Univerzita Karlova)

Jiří Dufka (Moravská zemská knihovna)

Petr Elbel (Masarykova univerzita)

Lukáš Führer (Masarykova univerzita)

Dagmar Grossmannová (Moravské zemské muzeum)

Dalibor Havel (Masarykova univerzita)

Petr Houzar (Archiv města Brna)

Karel Hruza (Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien)

Eva Chodějovská (Moravská zemská knihovna)

Alexandra Kaar (Universität Wien)

David Kalhous (Masarykova univerzita)

Tomáš Krejčík (Masarykova univerzita)

Daniel Luger (Universität Graz)

Jan Odrčilík (Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien)

Ondřej Schmidt (Masarykova univerzita)

Heinrich Speich (Masarykova univerzita)

Jana Srnková (Masarykova univerzita)

Dana Stehlíková (Masarykova univerzita)

Zbyněk Sviták (Masarykova univerzita)

Lenka Šmídová Malárová (Masarykova univerzita)

Maria Theisen (Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien)

archivnictvi.phil.muni.cz